

رابطه کیفیت حسابرسی مستقل و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در بورس اوراق بهادار تهران

اسفندیار ملکیان کله بستی* - استادیار، دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه مازندران، ایران
محمود معین الدین - دکترای حسابداری دانشگاه علوم تحقیقات تهران، ایران
انسیه کلانتری - کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یزد، ایران

پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۰۲/۱۰   تأیید نهایی: ۱۳۹۰/۰۵/۱۵

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی ارتباط بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و کیفیت حسابرسی مستقل در بازار سرمایه ایران است. جهت نیل به این هدف، پژوهش حاضر با آزمون دو فرضیه که شامل مؤسسات بزرگ حسابرسی و تعداد سال‌های متوالی حسابرسی و با انتخاب ۱۰۸ شرکت از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای یک دوره ۴ ساله (۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷) انتخاب شده بودند، انجام شده است. روش آزمون فرضیه‌ها در این پژوهش نیز، روش داده‌های ترکیبی (پانل) بوده است. یافته‌های پژوهش بیانگر این مسئله است که بین مؤسسات بزرگ حسابرسی و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام رابطه معنادار وجود ندارد؛ اما بین تعداد سال‌های متوالی حسابرسی و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام، رابطه منفی و معنادار وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: کیفیت حسابرسی، قیمت پیشنهادی خرید، قیمت پیشنهادی فروش سهام، مؤسسات حسابرسی بزرگ.

مقدمه

پاسخگویی که خواستگاه آن احترام به حقوق انسان‌ها است، در سطوح مختلف ملی و بنگاه‌های تجاری مطرح است. مدیران در مقابل سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر اشخاص ذی‌نفع، موظفند از طریق ارائه اطلاعات به‌موقع، شفاف

وقابل اعتماد، آنها را در جریان نحوه به‌کارگیری منابع اقتصادی و نتایج عملیات واحد تجاری قرار دهند و امکان تصمیم‌گیری و قضاوت منطقی را برای آنها فراهم سازند [۶].

متداول‌ترین تعریف از کیفیت حسابرسی از نگاه پژوهشگران حسابداری، عبارتست از:

۱. ارزیابی بازار از احتمال این که صورت‌های مالی حاوی تحریف با اهمیت باشد و حساب‌رسان توانسته باشند آن را کشف و گزارش کرده باشند [۱۵].

۲. احتمال آنکه حسابرس در مورد صورت‌های مالی حاوی تحریف با اهمیت، گزارش مقبول صادر نکند [۲۱].

۳. صحت اطلاعات گزارش شده توسط حسابرس [۲۸].

بازارگردان‌ها، انجام معامله در بازارهای مالی را از طریق آماده بودن برای خرید از فروشندگان به قیمت پیشنهادی خرید و فروش به خریداران به قیمت پیشنهادی فروش تسهیل می‌کنند. اختلاف بین قیمت پیشنهادی خرید و فروش، بهای خدماتی است که معامله‌گر ارایه می‌دهد و باید برای پوشاندن هزینه‌های عملیاتی و همچنین کسب سود منطقی به حد کافی بزرگ باشد. بازارگردانان سه نوع هزینه را متحمل می‌شوند:

۱. هزینه‌های نگهداری موجودی [۹][۲۴] (استل، آمیهادومندلسون، هو و استل ۱۹۸۱)،

۲. هزینه‌های فرآیند سفارش [۲۵] (دمستز ۱۹۶۸، تینیک) و

۳. هزینه‌های انتخاب نادرست (کوپلندوگالای ۱۹۸۳، گلستن و میلگرام ۱۹۸۵، ایزلی و اوهارا [۱۶]).

جمع کل این سه هزینه همراه با شدت رقابت اندازه اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش را تعیین می‌کند. بنابراین می‌توان گفت اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش شامل سه هزینه نگهداری موجودی، فرآیند سفارش و انتخاب نادرست است [۱۰]. این پژوهش تلاش می‌کند که با استفاده از یک مدل ترکیبی، کیفیت حسابرسی مستقل که شامل مؤسسات بزرگ حسابرسی و تعداد سال‌های متوالی حسابرسی آنها، رابطه این کیفیت‌ها با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام را مورد بررسی قرار دهد.

پیشینه‌ی پژوهش

پژوهش‌های خارجی

مانسی و همکاران [۲۲] در پژوهشی به این نتیجه رسیدند، شرکت‌های کوچک حسابرسی، هنگام تغییر حسابرس، در جدول رتبه‌بندی شرکت‌ها حداقل یک رتبه به پایین‌تر منتقل می‌شوند. چانگ [۱۳] در بررسی‌های خود نشان داد، حکومت خاص حاکم بر کره جنوبی متمایل به تدوین قانونی برای چرخش مؤسسات بود. نامبرده در یافته‌های خود به این نتیجه رسید که با محدود کردن طول دوره ارتباط، حسابرس مستقل باقی می‌ماند. ضمن آنکه وی پیشنهاد می‌کند با مشخص کردن مدت ارتباط حسابرس و صاحبکار کیفیت حسابرسی بهبود می‌یابد. گوش و مون [۱۸] رابطه دوره تصدی و برداشت سرمایه‌گذار از کیفیت سود را مورد مطالعه قرار داده‌اند، شواهد معدودی به‌دست آوردند که نشان می‌دهد سازمان‌های مستقل، رتبه‌بندی تداوم بلند مدت حسابرسی یک صاحبکار را به‌عنوان یک عامل مؤثر بر کیفیت سود ارزیابی کنند. فایروژانا و راشیده [۱۷] در پژوهش خود تأثیر اندازه مؤسسه حسابرسی (پنج مؤسسه بزرگ) و وجود کمیته

حسابرسی بر ارقام تعهدی را بررسی کردند. نتایج پژوهش آنان نشان داد، اندازه مؤسسه حسابرسی، میزان ارقام تعهدی اختیاری را کاهش می‌دهد. بهن و همکارانش [۱۱] در این پژوهش کیفیت حسابرسی را با دو متغیر مستقل، تخصص صنعتی حسابرِس و اندازه حسابرسی، تعریف کردند. نتیجه پژوهش نشان داد که شرکت‌هایی که توسط حسابرسان با کیفیت‌تر حسابرسی می‌شوند پیش‌بینی‌های سود صحیح‌تری ارائه دادند و شرکت‌هایی که توسط حسابرسان غیر ۵ شرکت بزرگ حسابرسی می‌شوند انحراف پیش‌بینی سود بیشتری دارند. آلماتیری و همکاران [۸] به بررسی رابطه دوره تصدی و تخصص صنعتی حسابرِس با عدم تقارن اطلاعاتی پرداختند. آنها دریافتند، عدم تقارن اطلاعاتی ارتباط منفی با دوره تصدی و تخصص صنعتی حسابرِس دارد. حکیم و عمری [۱۹] به بررسی رابطه کیفیت حسابرِس مستقل، عدم تقارن اطلاعاتی و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام پرداختند. معیار کیفیت حسابرِس مستقل در پژوهش آنها حسابرسان چهار شرکت بزرگ، تخصص صنعتی حسابرِس و دوره تصدی حسابرِس است. همچنین آنها دریافتند اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام با حسابرسان ۴ شرکت بزرگ و تخصص صنعتی حسابرِس رابطه منفی و با دوره تصدی حسابرِس رابطه مثبت دارد.

پژوهش‌های داخلی

احمدپور و رسائیان [۱] به بررسی رابطه بین معیارهای ریسک و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر این مسأله است که مدلی که شامل ۱۴ متغیر مستقل بود، ۶۸ درصد تغییرات در اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام را اندازه‌گیری می‌کند. علوی طبری، خلیفه سلطان و شهبندیان [۵] به بررسی کیفیت حسابرسی و پیش‌بینی سود پرداختند. در کل نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد، کیفیت حسابرسی که بر اساس اندازه مؤسسات حسابرسی و تخصص صنعتی حسابرِس مشخص می‌شود، با پیش‌بینی سود رابطه دارد. شواهد موجود بیانگر آنست که شرکت‌هایی که توسط حسابرسان متخصص در صنعت حسابرسی شوند، صحت پیش‌بینی سود بالاتر و انحراف پیش‌بینی سود کمتر برخوردارند. همچنین اندازه مؤسسه حسابرسی با انحراف پیش‌بینی سود رابطه معکوس دارد. حساس یگانه و آذین‌فر [۳] به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی پرداختند. روش مورد استفاده در این پژوهش دو وجهی بوده و تحلیل آماری انجام شده نیز بیانگر رابطه معنادار و معکوس کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی است. نونهال نهر، جبارزاده کنگرلویی و یعقوب پور [۷] به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرِس و قابلیت اتکای ارقام تعهدی پرداختند. استنتاج این پژوهش نشان می‌دهد، شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرِس با کیفیت بالاتر در مقایسه با شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرِس با کیفیت پایین‌تر، دارای ضریب پایداری ارقام تعهدی بیشتری بوده و در نتیجه قابلیت اتکای ارقام تعهدی بالایی دارند.

روش پژوهش

جامعه و نمونه آماری

در این پژوهش جامعه آماری از کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در یک دوره ۴ ساله (از

ابتدای سال ۸۴ تا پایان سال ۸۷) را شامل می‌شود که شرایط زیر را دارند:

۱. شرکت‌های مورد نظر جزء بانک‌ها و مؤسسات مالی و شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، شرکت‌های هلدینگ‌ها، بانک‌ها و لیزینگ‌ها نباشند.
  ۲. شرکت‌هایی که اطلاعات مربوط به اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش یا اطلاعات لازم برای سایر متغیرها وجود نداشت از جامعه حذف می‌شود.
  ۳. سهام شرکت‌ها در طی این سال‌ها در بورس اوراق بهادار معامله شده باشند.
  ۴. شرکت‌ها نباید در طی دوره پژوهش توقف فعالیت داشته باشند.
  ۵. تعداد دفعات روز معاملات شرکت نباید از ۱۰ مرتبه در سال کمتر باشد.
- بر این اساس نمونه آماری این پژوهش متشکل از ۱۰۸ شرکت در هر سال است؛ بنابراین، در این پژوهش از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک استفاده شده است.

فرضیه‌های پژوهش

در راستای دستیابی به هدف پژوهش، فرضیه‌ها به شرح زیر تدوین شده است:

۱. بین مؤسسات بزرگ حسابرسی و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنادار وجود دارد.
۲. بین تعداد سال‌های متوالی حسابرسی و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنادار وجود دارد.

سنجش متغیرهای پژوهش

در این پژوهش رابطه بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام به‌عنوان متغیر وابسته، مؤسسات بزرگ حسابرسی و تعداد سال‌های متوالی حسابرسی به‌عنوان متغیر مستقل و متغیرهای اندازه شرکت، تعداد سهام معامله شده، بازده سهام و انحراف استاندارد بازده به‌عنوان متغیرهای کنترلی بررسی شده است [۱۹].

درصد اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش نسبی لحظه‌ای سهام

اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در پژوهش‌های مختلف یا به‌صورت مطلق و یا نسبی استفاده شده است. اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش مطلق یا واقعی سهام عبارتست از: قیمت پیشنهادی فروش منهای قیمت پیشنهادی خرید سهام. اما اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش نسبی سهام با استفاده از فرمول زیر که در پژوهش‌های مختلفی همچون [۹]، [۲۹]، [۲۳]، [۲] به‌کار گرفته شده؛ به‌شرح زیر محاسبه شده است:

$$BA_{it} = \frac{AP - BA}{\frac{A + BA}{2}}$$

i = نمونه مورد بررسی

t = دوره مورد بررسی

BA = اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش نسبتی لحظه‌ای سهام

AP = بهترین قیمت پیشنهادی فروش سهام شرکت i در هر لحظه

BP = بهترین قیمت پیشنهادی خرید سهام شرکت i در هر لحظه،

از ارقام به دست آمده، میانگین روزانه سهام محاسبه و در نهایت برای روزهای مختلف میانگین‌گیری شده و رقم نهایی در تحلیل آماری برای سال مورد نظر استفاده شده است.

مؤسسات بزرگ حسابرسی

BIG = اگر شرکت توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده باشد ۱ (یک) و اگر نه ۰ (صفر) (در مدل اول) [۵][۳][۷].
 BIG = اگر شرکت توسط مؤسسات بزرگ، حسابرسی شده باشد ۱ (یک) و اگر نه ۰ (صفر) (در مدل دوم) برای انتخاب مؤسسات بزرگ حسابرسی، ابتدا مؤسسات و شرکت‌هایی که در دوره ۴ ساله (۸۴-۸۷) به صورت متوالی فعالیت بورسی داشتند انتخاب و تعداد شرکت‌ها را تقسیم بر تعداد مؤسسات حسابرسی نموده و سپس عدد به دست آمده را در ۴ ضرب می‌کنیم؛ در صورتی که میانگین فعالیت آنها در دوره ۴ ساله مساوی یا بزرگ‌تر از عدد نهایی باشد آن مؤسسات به عنوان مؤسسات بزرگ انتخاب می‌شود؛ که در این پژوهش میانگین فعالیت در دوره ۴ ساله ۲۸ شده است.

تعداد سال‌های متوالی حسابرسی

TENURE = تعداد سال‌های متوالی که حسابرس اقدام به حسابرسی شرکت می‌کند
 چرخش مؤسسات حسابرسی اشاره به این دارد که حسابرس مستقل یک واحد انتفاعی در دوره زمانی حداکثر ۴ ساله تعویض شود و از بین سایر مؤسسات واجد شرایط یک مؤسسه جدید حسابرسی انتخاب می‌شود. به علت نبود الزام قانونی برای چرخش مؤسسات حسابرسی در قلمرو زمانی پژوهش، دوره‌های زمانی چرخش مؤسسات در کلیه شرکت‌ها یکسان نیستند؛ بنابراین در این پژوهش دوره‌های زمانی حداکثر ۴ ساله (دوره زمانی مصوب در دستورالعمل سازمان بورس و اوراق بهادار تهران) [۴]، به عنوان معیار چرخش در نظر گرفته شده است. به عبارت دیگر، در پژوهش حاضر از اطلاعات شرکت‌هایی استفاده شد که دوره‌های زمانی ۱، ۲، ۳ و ۴ سالی یکبار حسابرس خود را تعویض نموده‌اند [۲۱].

ارزش بازار شرکت

ارزش بازار شرکت از حاصل ضرب قیمت سهام شرکت در پایان سال در تعداد سهام شرکت در پایان سال محاسبه می‌شود. در نهایت، لگاریتم طبیعی ارزش بازار شرکت در پایان سال، به عنوان معیار اندازه شرکت وارد مدل شده است [۱۹][۲].

تعداد سهام معامله شده

لگاریتم طبیعی تعداد سهام معامله شده = VOLUME

تعداد سهام معامله شده هر سهم در پایان سال برای هر سال محاسبه شده است. در نهایت، لگاریتم طبیعی تعداد سهام معامله شده در پایان سال، وارد مدل شده است [۱۹]

بازده سهام

منظور از بازده سالانه سهام، عبارتست از تغییرات قیمت اول دوره و آخر دوره‌ی سهام به علاوه سایر عواید ناشی از خرید سهم، مانند: مزایای ناشی از حق تقدم؛ سهام جایزه و سود نقدی سهام، تقسیم بر قیمت سهام در اول دوره [۲] به صورت زیر فرموله می‌شود:

$$RET = \frac{(P_t - P_{t-1}) + D_t + \frac{(P_t - P_n) \times N_c}{N_t} + \frac{N_e \times P_1}{N_t}}{P_{t-1}}$$

که در آن:

RET = بازده کل سهام نسبت به اولین قیمت سهم؛

P_t = قیمت سهم در انتهای سال مالی؛

P_{t-1} = قیمت سهم در ابتدای سال مالی؛

P_n = ارزش اسمی سهم؛

D_t = سود نقدی ناخالص هر سهم؛

N_e = تعداد سهام افزایش یافته از طریق اندوخته یا سود انباشته؛

N_c = تعداد سهام افزایش یافته از طریق آورده نقدی؛

N_t = تعداد سهام قبل از افزایش سرمایه.

محاسبه بازده سالانه سهام برای سهامداران از اطلاعات موجود در نرم‌افزار ره‌آورد نوین استفاده شده است.

انحراف استاندارد بازده

انحراف استاندارد بازده = VOLAT

انحراف استاندارد بازده روزانه هر سهم برای هر سال محاسبه شده است [۸][۱۹].

یافته‌های پژوهش

آزمون رگرسیون مربوط به مدل اول BIGs

با توجه به نتایج آزمون مدل اصلی به شرح جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود که مقدار P-Value مربوط به آماره F(prob (F-statistic)) که بیانگر معنادار بودن کل رگرسیون است؛ برابر ۰/۰۰۰۰ بوده و بیانگر آن است که مدل در سطح

اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. ضریب تعیین R^2 تعدیل شده برابر $۰/۲۰۴۶$ بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً ۲۰% از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مدل قابل تبیین است. به منظور آزمون نبود خودهمبستگی، آماره دوربین واتسون که بر اساس یافته‌های جدول ۳ و ۲، به ترتیب $۲/۱۳۷$ و $۲/۲۹۹$ است. با توجه به آماره های به دست آمده بالا می‌توان بیان نمود، در مدل گفته شده همبستگی وجود ندارد. همچنین با توجه به اینکه آماره این آزمون در سطح ۵ درصد معنادار نیست، بنابراین فرض همسانی واریانس تأیید شده و ناهمسانی واریانس جملات اخلال پذیرفته نمی‌شود.

جدول ۱. آزمون رگرسیون ترکیبی مدل اول BIGs

$SPREAD_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \cdot BIGS_{it} + \beta_2 \cdot TENURE_{it} + \beta_3 \cdot SIZE_{it} + \beta_4 \cdot VOLUME_{it} + \beta_5 \cdot RET_{it} + \beta_6 \cdot VOLAT_{it} + \varepsilon_{it}$			
آزمون داده‌های ترکیبی			متغیر
P - value	آماره t	ضریب	
۰.۴۰۲۱	-۰.۸۳۸۹۲۷	-۰.۰۴۸۱۷۹	BIGs
۰.۰۰۰۰	-۵.۷۷۳۳۲۰	-۰.۰۴۵۸۲۸	TENURE
۰.۹۹۶۸	۰.۰۰۳۹۹۴	۶.۳۱E-۰۵	SIZE
۰.۰۰۹۲	-۲.۶۱۸۷۳۳	-۰.۰۲۳۳۸۷	VOLUME
۰.۹۲۵۴	۰.۰۹۳۷۵۹	۳.۷۶E-۰۵	RET
۰.۰۰۷۳	-۲.۷۰۰۰۹۴	-۰.۰۰۵۷۲۲	VOLAT
۲.۱۳۷۲	آماره دوربین واتسون	۱/۹۸۱۵	F آماره
۲۰٪	R^2 تعدیل شده	۰/۰۰۰	P-value

آزمون‌های پانل			
نتیجه	معناداری آزمون	آماره آزمون	
POOL تأیید کاربرد FE در برابر OLS	۰.۰۴۳۳	۱.۲۷۹۳۱۰	آزمون F تعمیم یافته
تأیید کاربرد FE	۰.۰۲۴۴	۱۴.۵۱۵۶۰۹	آزمون هاسمن

آزمون رگرسیون مربوط به فرضیه اول (زمانی که شرکت توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده باشد) برای بررسی وجود رابطه بین اینکه شرکت توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده یا نه و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، همانطور که از جدول شماره ۱ برمی‌آید، ضریب متغیر موهومی شرکت حسابرسی شده توسط سازمان حسابرسی یا نه (BIGs) برابر با $۰/۰۴۸۱۷۹$ است. با توجه به آماره T و p-Value این متغیر، نتایج نشانگر بی‌معنا بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد است. این یافته‌ها نشان می‌دهد، ضریب موهومی شرکت حسابرسی شده توسط سازمان حسابرسی یا نه با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری ندارد و در نتیجه فرضیه اول پژوهش پذیرفته نمی‌شود.

آزمون رگرسیون مربوط به فرضیه دوم

برای بررسی وجود رابطه بین تعداد سال‌های متوالی حسابرسی و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، همانطور که از جدول شماره ۱ برمی‌آید ضریب متغیر تعداد سال‌های متوالی حسابرسی (TENURE) برابر با $-۰/۴۵۸۲۸$ است. با توجه به آماره T و p-Value این متغیر، نتایج نشانگر معناداری این ضریب در سطح خطای ۱ درصد است. این یافته‌ها نشان می‌دهد، ضریب تعداد سال‌های متوالی حسابرسی با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه منفی معنادار داشته و در نتیجه فرضیه دوم پژوهش پذیرفته می‌شود.

آزمون رگرسیون مربوط به مدل دوم BIGw

با توجه به نتایج آزمون مدل اصلی به شرح جدول شماره ۲ همانطور که مشاهده می‌شود، ضریب تعیین R^2 تعدیل شده برابر $۰/۲۰۳۹$ بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً ۲۰٪ از تغییرات متغیر وابسته با سایر متغیرهای مدل قابل تبیین است. فرض همسانی واریانس تأیید شده است.

جدول ۲. آزمون رگرسیون ترکیبی مدل اول BIGw

$SPREAD_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \cdot BIGW_{it} + \beta_2 \cdot TENURE_{it} + \beta_3 \cdot SIZE_{it} + \beta_4 \cdot VOLUME_{it} + \beta_5 \cdot RET_{it} + \beta_6 \cdot VOLAT_{it} + \varepsilon_{it}$			
آزمون داده‌های ترکیبی			متغیر
P - value	آماره t	ضریب	
۰.۵۲۷۴	۰.۶۳۲۶۲۷	۰.۰۲۷۹۰۲	BIGw
۰.۰۰۰۰	-۵.۷۳۶۵۸۳	-۰.۰۴۵۵۵۹	TENURE
۰.۹۸۷۲	۰.۰۱۶۰۷۴	۰.۰۰۰۲۵۴	SIZE
۰.۰۱۴۵	-۲.۴۵۷۳۵۱	-۰.۰۲۱۸۱۸	VOLUME
۰.۹۵۰۸	۰.۰۶۱۷۳۵	۲.۴۸E-۰۵	RET
۰.۰۰۶۴	-۲.۷۴۴۷۷۶	-۰.۰۰۵۸۱۳	VOLAT
۲/۲۹۹۹	آماره دوربین واتسون	۱/۹۷۷۰	آماره F
٪۲۰	R^2 تعدیل شده	۰/۰۰۰	P-value

آزمون‌های پانل			
نتیجه	معناداری آزمون	آماره آزمون	
POOL تأیید کاربرد FE در برابر OLS	۰.۰۴۷۹	۱.۲۷۱۴۱۶	آزمون F تعمیم یافته
تأیید کاربرد FE	۰.۰۴۴۹	۱۱.۸۷۳۵۱۴	آزمون هاسمن

آزمون رگرسیون مربوط به فرضیه اول (زمانی که شرکت توسط مؤسسات بزرگ حسابرسی شده باشد)

برای بررسی وجود رابطه بین اینکه شرکت توسط مؤسسات بزرگ حسابرسی شده یا نه و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، همانطور که از جدول شماره ۲ برمی‌آید ضریب متغیر موهومی، شرکت حسابرسی شده توسط مؤسسات بزرگ یا نه (BIGw) برابر با 0.27902 است. با توجه به آماره T و P-Value این متغیر، نتایج نشانگر بی‌معنا بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد است. این یافته‌ها نشان می‌دهد، ضریب موهومی، شرکت حسابرسی شده توسط مؤسسات بزرگ یا نه با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری نداشته باشد و در نتیجه فرضیه اول پژوهش پذیرفته نمی‌شود.

آزمون رگرسیون مربوط به فرضیه دوم

برای بررسی وجود رابطه بین تعداد سال‌های متوالی حسابرسی و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، همانطور که از جدول شماره ۳ برمی‌آید ضریب متغیر تعداد سال‌های متوالی حسابرسی (TENURE) برابر با -0.45559 است. با توجه به آماره T و p-Value این متغیر، نتایج نشانگر معناداری این ضریب در سطح خطای ۱ درصد است. این یافته‌ها نشان می‌دهد، ضریب تعداد سال‌های متوالی حسابرسی با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه منفی معنادار داشته باشد و در نتیجه فرضیه دوم پژوهش پذیرفته می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در این بخش، یافته‌های مربوط به آزمون مدل با نتایج حاصل از پژوهش‌های مشابه مورد مقایسه قرار گرفت. بدین منظور رابطه هر یک از متغیرها با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام جداگانه مورد بحث قرار گرفت. نتایج بررسی رابطه بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و مؤسسات بزرگ حسابرسی بیانگر بی‌معنا بودن رابطه بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و مؤسسات بزرگ حسابرسی در هر دو مدل است؛ در حالی که پژوهش‌های [۱۹] بیانگر رابطه منفی بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و مؤسسات بزرگ (۴ بزرگ) است. نتایج بررسی اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و تعداد سال‌های متوالی حسابرسی، بیانگر رابطه منفی معنادار بین این دو متغیر است و با نتیجه پژوهش [۸] مطابقت دارد؛ این در حالی است که نتیجه پژوهش [۱۹] بیانگر رابطه مثبت معنادار بین این دو متغیر است. نتایج بررسی اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و ارزش بازار شرکت، بیانگر رابطه بی‌معنا بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و ارزش بازار شرکت است؛ این در حالی است که نتیجه پژوهش [۲] بیانگر رابطه منفی و معنادار و در حالی که نتیجه پژوهش [۱۹] [۲۰] [۲۳] بیانگر رابطه مثبت بین این دو متغیر هستند. نتایج بررسی اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و تعداد سهام معامله شده نشان می‌دهد که بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و تعداد سهام معامله شده رابطه منفی و معنادار است

و با نتایج پژوهش [۱۲][۱۹][۲۰][۲۳][۲۴][۲۵][۲۶][۲۷] مطابقت دارد. نتایج بررسی اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و بازده سهام بیانگر رابطه بی‌معنا بین این دو متغیر دلالت دارد. در حالی‌که نتیجه پژوهش [۹][۱۴][۱۶] بیانگر وجود رابطه مثبت بین این دو متغیر هستند. نتایج بررسی اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و انحراف استاندارد بازده، بیانگر رابطه منفی و معنادار بین اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و انحراف استاندارد بازده است. در حالی‌که نتیجه پژوهش [۸][۱۹][۲۰][۲۴] بیانگر وجود رابطه مثبت بین این دو متغیر است.

پیشنهادها

پیشنهادهای کاربردی پژوهش

حسابرسان از دانش، آموزش و تجربه متفاوتی نسبت به همکاران حرفه‌ای دیگر برخوردارند. اما موضوع آن در ایران متفاوت از دیگر کشورهاست؛ زیرا حسابرسان در ایران، در همه نوع حسابرسی و صنعت دخالت دارند که این امر موجب می‌شود تا ارتباط بین مؤسسات بزرگ حسابرسی با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام بی‌معنا شود ولی در صورتی‌که در کشوری مثل تونس که دارای بازاری نوظهور است این ارتباط منفی معنادار است. بنابراین پیشنهاد می‌شود، سازمان بورس اوراق بهادار تهران برای انتخاب حسابرسان معتمد، شرایط سختگیرانه‌تری را قائل شود و قوانین ساربینز-اکسلی را در ایران نیز اجرایی کند.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی

با توجه به نتایج پژوهش حاضر، پیشنهادهای ذیل برای پژوهش‌های آتی ضروری به‌نظر می‌رسد.

۱. بررسی چرخش مؤسسات حسابرسی با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام؛ با گذشت ۴ سال از تصویب دستورالعمل بورس (۸ مرداد ۱۳۸۶) که اولین اتفاق چرخش مؤسسات حسابرسی است.
۲. بررسی رابطه شبکه ارتباطات الکترونیکی بازارگردانان با اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در بورس اوراق بهادار تهران،
۳. انجام پژوهش حاضر با در نظر گرفتن سایر متغیرهای کیفیت حسابرسی همچون هزینه نمایندگی و تخصص‌گرایی با استفاده از الگوهای ریاضی و آماری جدید.

منابع

۱. احمدپور احمد، امیر رسائیان. رابطه بین معیارهای ریسک و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی؛ ۱۳۸۵؛ ۳۷:۴۶-۶۰.
۲. ایزدی‌نیا ناصر، امیر رسائیان. پراکندگی مالکیت و نقد شوندگی سهام. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی؛ ۱۳۸۹؛ ۳:۲۲-۳۰.

۳. حساس یگانه یحیی، آذین فر کاوه. رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۹؛ ۶۱: ۸۳-۹۶.
۴. سازمان بورس اوراق بهادار تهران. دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد بورس اوراق بهادار ۱۳۸۶؛ تهران.
۵. علوی طبری سیدحسین، خلیفه سلطان سیداحمد، ندا شهبندیان. کیفیت حسابرسی و پیش بینی سود. تحقیقات حسابداری ۱۳۸۸؛ ۳: ۲۲-۳۵.
۶. مرادی مهدی، سید مهدی پور حسینی. بررسی رابطه بین برخی ویژگی‌های مالی و غیر مالی و مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرس در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات حسابداری ۱۳۸۸؛ ۱۶۹.
۷. نونهال نهر علی اکبر، جبارزاده کنگرلویی سعید، کریم یعقوب پور. رابطه بین کیفیت حسابرس و قابلیت اتکای اقلام تعهدی. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۹؛ ۶۱: ۵۳-۶۸.
8. Almutairi A.R, Dunn K.A Skantz T. Auditor tenure, auditor specialization and information asymmetry, Manageriel Auditing Journal 2009; 24(7): 600-23.
9. Amihud Y, Mendelson H. Asset Pricing and the Bid-ask Spread, Journal of Financial Economics 1986; 17(2): 223-249.
10. Bagehot W. The only game in town. Financial Analysts Journal 1971; 27 (2): 12-14.
11. Behen Bruce K, Jong-Hang Choi, Tony Kang. Audit Quality and Properties of Anlyst Earning Forecasts. www.SSRN.com; 2007.
12. Branch B, Freed W. Bid-ask spread on AMEX and the big board. Journal of Finance 1977; 32: 159-163.
13. Chung H. Selective Mandatory Auditor Rotation and Audit Quality: An Empirical Investigation of Auditor Designation Policy in Korea. Ph.D. Thesis. Purdue University. West Lafayette, IN; 2004.
14. Chung S, Wei P. The relationship between Bid-ask spread and holding periods: The case of Chinese A and B shears. Global Finance Journal 2005; 15: 239-249.
15. Dengelo L. E. Auditor Size and Audit Quality, Journal of Accounting and Economics 1981; 3(3): 183-199
16. Easley D, Kiefer N.M, O'Hara M, Paperman J.B. Liquidity, information, and infrequently traded stocks. Journal of Finance 1996; 51 (4): 1405-1436.
17. Fairuzana, Rashidah. Board, audit committee, culture and earnings management: Malaysian evidence, Managerial Accounting Journal 2006; 21(7): 783-804.
18. Ghosh A, Moon D. Audit. Tenure and perception so audit quality, The Accounting Review 2005; 80(2): 585-612.
19. Hakim F, Omri M.A. Quality of the external, information asymmetry, and Bid-ask spread. The Journal of Accounting and Information Management 2010; 18: 5-18.
20. Harris L. Minimum price variations, discrete bid-ask spreads and quotation sizes. Review of Financial Studies 1994; 7: 149-178.

21. Lee T. Financial Reporting Quality Labels—The Social Construction of the Audit Profession and the Expectation Gap. *Accounting, Auditing and Accountability Journal* 1994; 7(2): 30-49.
22. Mansi S.A, Maxwell W.F, Miller D.P Does auditor quality and tenure matter to investors? Evidence from the bondmarket, *Journal of Accounting Research* 2004; 42(4):755-93.
23. Ryan H. The Use of Financial Ratios as Measures of Determinants of Risk in the Determination of the Bid-Ask Spread, *Journal of Financial and Strategic Decisions* 1996; 33-40.
24. Stoll H. The Supply of Dealer Services in Securities Markets, *Journal of Finance*, September 1978; 1133-1151.
25. Tinic S. M. The Economics of Liquidity Services, *Quarterly Journal of Economics* 1972; 86: 79-93.
26. Tinic S, R. West. Competition and the Pricing of Dealer Service in the Over-the-Counter Market, *Journal of Financial and Quantitative Analysis* 1972; 1707-1728.
27. Tinic S, West R. Marketability of common stocks in Canada and the U.S.A.: a comparison of agent versus dealer dominated markets. *Journal of Finance* 1974; 29, 729-746.
28. Titman S, Trueman B. Information quality and the valuation of new issues. *Journal of Accounting & Economics* 1986; 8: 159-621.
29. Venkatesh P, R Chiang. Information Asymmetry and the Dealer's Bid-ask Spread: A Case Study of Earnings and Dividend announcements, *The Journal of Finance* 1986; 41(5): 1089-1102.